

bara, izdan u 35. knjizi »Nastavnog Vjesnika«.

Posljednje su znamenitije Klaićeve rasprave bile Preteče sveučilišta, Postanak i razvitak sveučilišta i Filozofski fakultet, izdane u Spomenici Akademikoga Senata zagrebačkog sveučilišta, i »Crvena Hrvatska i Crvena Rusija, izdana u 8. knjizi »Hrvatskoga Kola« Matice Hrvatske god. 1927. Karakteristično je, da je Klaić u ovoj zadnjoj raspravi obradio pitanja, kojih se dotaknuo već u svom malom mladenačkom spisu Hrvati i Hrvatska i na koja je svratio pogledom više puta u doba svog dugog znanstvenog rada.

Ozbiljnošću, kojom se odlikuju Klaićeve velika djela i pojedine rasprave, odlikuju se i njegovi manji članci napisani bez pretenzija u različitim prigodama i izdani u revijama i novinama. Neke je izdala g. 1928. Matica Hrvatska pod naslovom Crtice iz hrvatske prošlosti. Klaić je pisao i srednješkolske udžbenike iz područja historije i geografije.

Uz nauku privukla je Klaića k sebi već u njegovim mladim godinama i umjetnost, u prvom redu glazba. U glazbenim je priredbama aktivno učestvovao već kao sjemeni-štarac, kasnije je ravnao orkestrom pa i

sam komponirao. Osobitu je popularnost doživjela njegova kompozicija iz mladih godina Svračanje, po Preradovićevoj pjesmi Misli moje. Uređivao je neko doba Hrvatsku Lipu pa Vienac i glazbeni časopis Gusle, u kome je izdao nekoliko dobrih glazbenih studija i kritičkih ocjena. (Dugi niz godina residirao je u jednoj sobi Glazbenog Zavoda u Gundulićevoj ulici.) Aktivno je radio mnogo godina i u Matici Hrvatskoj kao član njezina odbora. No glazba, »Matica Hrvatska« i sveučilišni rad zahtjevaju posebne osvrte o kojima ovdje nije riječ.

Klaić ide u broj najmarkantnijih ličnosti hrvatskih novoga doba. (Na prilike poslije god. 1918. gledao je sa svog ustaljenog stanovišta). Svojim obilnim radom mnogo je doprinio hrvatskom kulturnom razvoju i napretku. Hrvatsku je historijografiju postavio na mnogo čvršće temelje, nego što je bila prije njega. Uopće je u mnogom smjeru ukazao put, kojim treba da krene ne samo rad na polju hrvatske povijesti, nego dobivši, kako rekoh, sveučilišnu katedru opće povijesti i na rad na polju opće historije, u kojoj i Slaveni treba da nađu ono mjesto, koje ih ide.

Dr. Josip Nagy.

ŠIME URLIĆ

3. rujna 1928. preminuo je prof. Šime Urlić vrijedan suradnik našeg časopisa. O pokojniku je dubrovački tjednik »Narodna Svijest« donijela iscrpljiv nekrolog iz kojega prenosimo naredne retke. Govoreći o književnom radu pokojnikovu pomenuti list m. o. kaže:

»Da nije marni i skromni prof. Šimun Urlić ni jedne radnje napisao u našoj naučnoj knjizi, radi svoga neumornog i višegodišnjeg rada na polju narodnog školstva zaslužio bi ime jednog od većih hrvatskih ljudi. Pokojni je Š. Urlić puna tri decenija raspaljivao iskru istine i dobrote u srcima svojih mnogobrojnih učenika. Smrću prof. Urlića izgubila je ne samo hrvatska škola svoga vrsnog nastavnika, nego i naša književna nauka marljivog pisca i saradnika. Dr. Branko Vodnik iznoseći pred nekoliko godina u »Savremeniku« nepovoljne slike i prilike iz naše literarne historiografije, mimogred se je osvrnuo i na uspješno djelovanje prof. Urlića u toj nauci. Rad, što ga je pok. profesor na tome polju razvio, iz dviju Eterovićevih monografija o Kačiću i Grabovcu, može nam biti dokazom višega stepena naše književne povijesti.

U ovo posljednje vrijeme, kad se je na sve strane raspisalo o kulturnoj krizi kod nas, potrebno je upozoriti i našu širu javnost

na ozbiljni rad onoga čovjeka, koji je za života bio najviše poznat radi svoje dobrote i skromnosti. Danas, kad je Š. Urlić mrtav, njegova skromnost ne će se uzburniti na ovaj kratki bibliografski prikaz njegovog književnog rada.

Književni rad pokojnika nalazi se najviše rasut po hrvatskim listovima, revijama i novinama. Mnoge su radnje i napose otiskane. Pisao je u »Nastavnom Vjesniku«, u »Građi« i »Radu« Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u »Vjesniku kr. hrv. slav. dalm. arkiva«, u »Glasniku Matice Dalmatinske«, u »Novoj Reviji«, »Srđu«, »Narodnoj Starini« i drugdje.

Kao višegodišnji nastavnik, Urlić se je sa svom marnošću dao na istraživanje dokumenata u zadarskom namjesničtvu arhivu, sakupljajući kritičnu građu za povijest dalmatinskog školstva. Plod njegovog dugogodišnjeg istraživanja jeste najglavnije Urlićevo djelo: »Crtice iz dalmatinskog školstva od dolaska Hrvata do g. 1910.« (Zadar, 1919.) koje je izdala Matica Dalmatinska. Naša naučno-književna kritika popratila je sa priznanjem i pohvalom »Crtice« kao novu pojavu u našoj siromašnoj književnosti ove vrste. Knjiga je razdijeljena na četiri odsjeka. U prvome odsjeku prikazao je povijest školstva u Dalmaciji za vrijeme narod-

nih vladara; u drugom za vladara iz raznih kuća i za mletačke republike; u trećem za prve austrijske uprave od 1797.—1805., u četvrtom na dugo se je osvrnuo na historijat školstva za francuske zapreme od 1806.—1813. Knjiga se odlikuje zanimljivošću, jasnoćom i točnim prikazom. Da nam bude što potpunija slika primjerne točnosti »Crtica«, osvrnut ćemo se na prikaz francuskog vladanja u Dalmaciji, što ga je iznio — i tu sada »Narodna Svijest« napominje jedan polemički slučaj, a nadodaje da je Urličev protivnik kao i — Urlič imao pred sobom jednu te istu građu, radeći u istom arhivu, ipak je, kako kaže Dr. Vodnik, historijska slika francuskog vladanja u Dalmaciji, što ju je podao Urlič, ne samo jasnija i drukčija od druge, već i posve oprečna njegovoj. Štoviše, Urlič je na osnovi kritične radnje bez obzira na protivni rad, dokazao, da je protivna slika i neispravna (»Savremenik«, 1921., broj 3.). Vodnikovo mišljenje potvrdio je i Dr. F. Šišić. Neispravnost druge slike bila je u ovome: Polemičar, kao i I. Kukuljević, držao je, da je novine »Kraljski Dalmatin« uređivao dominikanac Dominik Budrović. Urlič je na temelju izvornih dokumenata iz arhiva dokazao, da je uredništvo toga lista bilo povjereno glavaru nastave Talijanu Bartolu Benincasi. Premda protivnik nije prihvatio rezultat Urličevih dokaza, nego se je i dva puta na njega oborio, ipak je ostala istina, da je Urlič definitivno riješio pitanje redakcije tih novina. Kaže Vodnik, da su Urličevi dokazi zaista bili takovi, da nije potrebno naučno misliti, da ih čovjek prizna. Za drugi svezak »Crtica« Urlič je marno sakupljao materijal, ali ga je smrt zatekla, prije nego li je mogao djelo za štampu prirediti.

Uz povijest domaćeg školstva, Urlič se je najradije bavio starom dalmatinskom književnošću, napose franjevačkom provincije Presv. Otkupitelja. Moglo bi se reći, da je pokojnik gotovo sve svoje sile i sposobnosti bistroga uma posvetio istraživanju i proučavanju najmarkantnijih ličnosti ove provincije, gdje je primio svoj prvi odgoj srca i uma, s kojom je, i ako za neko vrijeme od nje odijeljen bio, najtjesnije osjećao i živio, a u kojoj je konačno pred svoju smrt našao i najsigurniji zaklon. Sve vrijeme ljetnih praznika Urlič bi utrošio u istraživanju i prekapanju starih listina po franjevačkim arhivima. Zato je on i mogao iznijeti nekoliko nepoznatih dokumenata, osvjetliti neka neriješena pitanja u životu Kačića, Grabovca i drugih.

Pisci naše književne povijesti, obično su držali da je Kačić tri puta izdao »Razgovor ugodni«. Tako Ivan Kukuljević u Hrvatskoj Bibliografiji spominje prvo izdanje »Razgovora«, koje je izašlo u Budimu prije god. 1756. Urlič se je u »Nastavnom Vjesniku«

g. 1906. ovim pitanjem dosta opširno pozabavio. Dokazao je, da prije g. 1756. nije bilo nikakova izdanja, a isto tako nijedno od g. 1758., kako je Šafařík navodio. Kako su Urličevi dokazi zaista bili jaki, usvojio ih je i Dr. Eterović u svojoj knjizi. Povjesničara T. Smičiklasa zanimalo je pitanje izvora kojima se je Kačić poslužio za svoju historiju. Smičiklas je g. 1890. u »Viencu« pisao, da je prvi i jedini izvor Kačiću bio M. Orbini. Urlič je u »Srđu« g. 1907., što je izlazio u Dubrovniku za književnost i nauku, pokušao dokazati da je Kačiću bio glavni izvor Doglionijevo djelo: »Anfiteatro di Europa«. Na pitanje zašto Kačić ne spominje i Orbinija, s kojim se je ipak u nekim ulomcima poslužio, Urlič navodi razlog tomu u Kačićevu strahu od mletačke vlade. On je dobro znao za sudbinu svoga brata i domođca Grabovca. U strahu, da i njega ne snađe isti udes, mislio je, da će umaknuti tomu, ako u posveti izjavi, da je za svoj »Razgovor« uzeo građu iz onoga pisca, koji je bio posve odan mletačkom duždu.

Zadnjih godina izašla je u »Novoj Reviji« (g. II. br. 1) vrlo lijepa Urličeva studija o Kačiću kao pučkom prosvjetitelju i uzgojitelju. Po njegovom mišljenju nijedan naš dosadašnji pisac nije znao ući u dušu našega puka kao baš Kačić.

Urlič je opet bio prvi, koji je poslije O. P. Bačića, opširno pisao sa svim kritičkim bilješkama (»Nastavni Vjesnik«, knj. XIX.) »O životu, radu i smrti Fra Filipa Grabovca«. U »Nastavnom Vjesniku« nalaze se još i ove radnje: Zbirčica pjesama o zaostroškom manastiru; »Gonjal«, »livel«, »Procijep«, Buk, Izvori Divkovićevih priča, legenda i Gospinih »zlamenja«, što je napisao Luka Vladimirović. U »Građi« i »Radu« Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti, napisao je iz bosanske i dalmatinske književnosti ove radnje: Prilozi za biografiju Brna Karnarutića; O. Gašpar Vinjalić; Nešto o izvorima Divkovićevih besjeda; Nekoliko priloga biografiji Dinka Ranjine; Tko je bio Maro Lila; Nešto o podrijetlu Mara Bottiorra, priređivača izdanja Čubranovićeve Jedupke; Juraj Gizdelin imenovan vojvoda g. 1655.; Prvo izdanje Tanzlinger-Zanottijevih pjesama od g. 1699.; Marmont određuje J. Stulliju dok je živ 300 dukata na godinu. Gotovo sve ove radnje ođštampane su i napose. U »Hrvatskoj Kruni« (g. 1909.) skupio je pabirke o Lj. Gaju po dalmatinskim listovima i koledarima iz ilirskog doba. U »Glasniku Matice Dalmatinske« pozabavio se je dosta preglednom studijom o jeziku M. Pavlinovića. U II. i V. programu zadarske gimnazije, nalaze se Urličeve radnje: »Rad Stjepana Ivčevića oko hrvatskog jezika«; »Opisi kuže u Lukrecija, Vergila, Ovidija i zavisnost njihova od Tukididova opisa. Zadnje vrijeme pisao je Urlič u »Na-

rodnoj Starini« »Štampanje i rasprodaja Ščaveta od g. 1773.« (II. 266.) i »Dubrovački Arkiv« (III. 76.). Pred svoju smrt primio je ponudu za suradnju u Stanojevićevoj »Narodnoj Enciklopediji«. Spojivši bistrinu oštro-

umnog duha sa širokom historijskom preglednošću, uz točnost kritike i marnost istraživanja, prof. Šimun Urlič ostat će i poslije svijetli primjer ozbiljnog radnika na polju naše literarne historiografije«.

ŠESTI MEĐUNARODNI KONGRES ISTORIČARA.

1898. sastao se prvi svetski kongres istoričara. Onda je odlučeno da se takvi kongresi održavaju svake pete godine. Četvrti kongres, održan u Londonu god. 1913. doneo je dva zaključka, veoma važna specijalno za slovensku nauku. I to: da se jezik najvećeg slovenskog naroda — ruskog naroda — prizna i proglasi za jedan od službenih jezika kongresa istoričara (na osnovi te odluke ruski se jezik službeno upotrebljavao na drugom vizantološkom kongresu u Beogradu) i drugo da se peti kongres održi u Petrogradu. Dobro se sećam kako je ova odluka sa oduševljenjem primljena u ruskim naučnim, društvenim i studentskim krugovima. Ruska Akademija nauka ozbiljno se latila odgovornog i teškog posla pripremanja kongresa. Ali uzalud. Kobna godina 1914 prekinula je sve međunarodne veze, pa i naučne, te su zaraćene strane zaboravile i na bratstvo i na nauku. U ono vreme, kada je trebalo da se sastane peti kongres istoričara u Petrogradu, svetski rat je bio doduše na izmaku, ali se nije još završio, dok je Rusija gorela u požaru građanskog rata, delimično pod stranom okupacijom, a u Petrogradu su gladni i terorisani akademici mogli samo da se tužno sećaju toga, kakva je velika međunarodna zadaća, njima poverena, propala. 1923. posle prekida od deset godina, sastao se najzad peti kongres, i to u Brislu. Pobjedničke zemlje su htele ovim odati poštu napaćenoj Belgiji, ali naučenioci iz zemalja pobjednih nisu došli, a k tomu predstavništvo zemalja pobjednica i neutralnih nije bilo toliko, koliko bi se moglo očekivati. Prvi istinski međunarodni kongres posle svetskog rata beše II. vizantiološki, održan u Beogradu god. 1927, koji je, prema tome, daleko po svome značenju izašao iz okvira nečega usko specijalnog. Na njemu je, prvi puta na velikom međunarodnom skupu, generalni sekretar međunarodnog odbora istorijskih studija, pariski profesor g. Michel Lheritier objavio poziv na šesti kongres istoričara, koji je trebao da se održi između 14. i 18. augusta 1928. godine u Oslu, prestonici Norveške. Pripremne radove izveo je sa velikom veštinom i energijom nacionalni norveški pripremni odbor na čelu sa gg. H a f d a n o m K o h t o m, profesorom universiteta u Oslu, kao pretsed-

nikom, i H a a k o n o m V i g a n d e r o m, kao tajnikom. Za učešće u kongresu prijavilo se 1084 članova, od kojih je 950 uzelo lično učešće u radu kongresa. Oni su došli iz sviju kontinenata, sem Australije, i zastupali su nauku iz 38 zemalja. Službena statistika daje sledeće podatke odnosno rasporeda kongresista prema zemljama (azbučnim redom francuske azbuke): Alžir 3, Nemačka 121, Argentina 1, Austrija 23, Belgija 15, Bugarska 1 (prof. G. Jordan Ivanov), Kanada 2, Čile 2, Danska 34, Gdansk 5, Misir 1, Španija 12, Estonija 5, Severoamerička Unija 51, Finska 10, Francuska 132, Velika Britanija 56, Grčka 3, Magjarska 9, Irska 2, Islandija 1, Italija 28, Japan 2, Letonija 1, Norveška 273 (ovamo su uračunati 81 studenat i studentkinje istorije, koji su pomagali odboru i sekcijama u kongresnom radu, pa su pokazali izvanrednu ljubaznost, besprekoran takt, veliku okretnost i energiju), Nizozemska 21, Poljska 40, Portugal 12, Rumunjska 18, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca 3 (gg.: prof. Nikola Vulić, delegat Srpske Kraljevske Akademije, koji je došao o trošku te Akademije, muzealni direktor Mihovil Abramić iz Splita, koji je došao kao delegat Istorijskog Društva a sa državnom pomoću i prof. dr. Aleksije Jelačić iz Skoplja, koji je došao kao privatni učesnik o svome trošku), Švedska 30, Švajcarska 8, Čehoslovačka 12, Turska 1, Sovjetska Unija 15, Južnoafrička Unija 2, i Urugvaj 1.

Kao što se vidi, najveće su delegacije bile od stranih francuska i nemačka, a od slovenskih — najveća poljska (gotovo su svi došli o državnom trošku i gotovo svi su održali predavanja, što je, i jedno i drugo, samo za pohvalu). Relativno najmanja je bila sovjetsko-ruska, jako komunistički obojena delegacija, pod vodstvom faktičkog ministra prosvete i najvećeg istoričara-marksiste, prof. Mihajla Pokrovskog.

Ne može da se dovoljno požali malobrojnost naše delegacije, koja se sastavila bez prethodnog dogovora, gotovo slučajno i bez dovoljne javne pomoći (četvrti prijavljeni jugoslovenski učesnik zbog toga je sasvim izostao, a niko više se nije usudio ni prijaviti). Međutim, kongres je predstavljao izvanredno značajnu naučnu, kulturnu i čak i političku manifestaciju.